

कुशाण साम्राज्य

- इसवी सन पूर्व २३२ मध्ये अशोकाची सत्ता संपुष्टात आल्यानंतर मौर्य साम्राज्याचा न्हास सुरू झाला. हे साम्राज्य २५ वर्षांतच कोसळले. त्याच वेळी हा परिसर संकुचित होऊ लागला आणि स्थानिक आणि बाहेरील अशा अनेक शक्तींनी ही जागा व्यापली.
- मूळ रहिवाशांमध्ये पूर्व आणि दख्खन भारतातील सुंगस, कानवास आणि सातवाहन यांचा समावेश होता. इ.स.पू.२०० च्या दरम्यान मध्य आशियाशी व्यापक संपर्क सुरू झाला. मौर्यकालीन साम्राज्याचे कोणतेही मोठे साम्राज्य भारताला फार काळ दिसले नाही म्हणून वायव्य भागातील अनेक राजवंशांनी जोर लावण्यास सुरुवात केली. त्यातील काही प्रमुख म्हणजे सकस, पार्थियन इ. इसवी सन ५० च्या सुमारास आलेल्यांपैकी कुशाण हे त्यापैकीच एक होते.

कुशाणांची पार्श्वभूमी

- पार्थियन राज्यकर्त्यांनंतर कुशाणांनी कारभार केला.
- यू-ची जमात पाच कुळांमध्ये विभागली गेली होती आणि ते त्यापैकी एक होते, ज्यांना टोचरन देखील म्हणतात.
- ते उत्तर मध्य आशियातील गवताळ प्रदेशातील होते आणि भटके होते.
- प्रथम, त्यांनी बॅक्ट्रिया किंवा उत्तर अफगाणिस्तानचा ताबा घेतला. शकांना त्यांच्याकडून तिकडे विस्थापित केले गेले.
- हळूहळू दक्षिणेकडे सरकत त्यांनी हिंदुकुश ओलांडून गांधार ताब्यात घेतला आणि त्या भागात पार्थियन आणि ग्रीक लोकांची जागा घेतली.
- हे साम्राज्य मध्य आशियातील ऑक्सस आणि खोरासानपासून उत्तर प्रदेशातील गंगा आणि वाराणसीपर्यंत पसरलेले होते.
- कुशाणांनी मध्य आशियातील अनेक भाग, इराण, संपूर्ण पाक आणि उत्तर भारताचा बराचसा भाग एका शासकाखाली आणला.

कुशाणांचे राजवंश

कुशाण जमातीचे 2 राजवंश आहेत ज्यांनी भारतावर राज्य केले.

पहिला:

- कडफिसेस, हाऊस ऑफ चीफ यांनी स्थापना केली.
- मुदत: 50 AD पासून 28 वर्षे सुरू
- कडफिसेस I (कुजुल कडफिसेस) आणि II (वेमा कडफिसेस) या दोन शासकांनी या राजवंशात राज्य केले.
- दोघांनीही मोठ्या प्रमाणात नाणी जारी केली. Kadphises I, रोमन नाण्यांशी समक्रमितपणे मोठ्या प्रमाणात तांब्याची नाणी तयार केली. कडफिसेस II ने सोन्याचा पैसा जारी केला आणि सुदूर पूर्वेकडे राज्याचा विस्तारही केला.

दुसरा:

- कनिष्क हाऊस ऑफ कडफिसेसचा गादीवर आला. कनिष्क राजांनी खालच्या सिंधू खोऱ्यात आणि वरच्या भारतावर राज्याचा विस्तार केला. गंगेच्या खोऱ्यावर अधिकार खूपच जास्त होता.
- मोठ्या संख्येने आणि शुद्ध सोन्याची नाणी त्यांनी जारी केली होती, जी प्रामुख्याने सिंधूच्या पश्चिमेला आढळतात.
- 230 पर्यंत कनिष्क वायव्य भागावर राज्य करत राहिला. त्यांचे अनेक उत्तराधिकारी पूर्णपणे भारतात मिसळले आणि त्यांनी भारतीय नावे देखील मिळवली. वासुदेव हा वंशाचा शेवटचा शासक होता.

राजकारण

- कनिष्क राजवंशातील एक अतिशय महत्त्वाचा शासक होता आणि त्याला दुसरा अशोक असेही संबोधले जात असे.
- त्याच्या हाताखाली दोन महत्त्वाच्या कामगिरी आहेत.
- त्यांनी इ.स. 78 मध्ये सुरू केलेले कॅलेंडर साका युग म्हणून ओळखले जाते, भारत सरकार अधिकृत कॅलेंडर म्हणून वापरते.
- कुशाण शासकांच्या दोन राजधान्या होत्या: एक पाकिस्तानातील पेशावर, नंतर पुरुषपुरा आणि दुसरी मथुरा येथे.

- विजय मिळवून किंवा नियम लादून मूळ शासकांना बाजूला केले गेले. एक सरंजामशाही प्रकारची संघटना विकसित केली गेली.
- वर्चस्व दर्शवण्यासाठी किंग्स ऑफ किंग्ज सारख्या शीर्षकांचा वापर केला जात असे.
- कुषाण राजे स्वतःला देवाचे पुत्र म्हणवत, त्यामुळे दैवी उत्पत्तीची कल्पना दृढ झाली जी भारतात पूर्वीपासून वापरली जात होती.
- क्षत्रप शासन प्रणाली सुरू करण्यात आली जेथे साम्राज्य अनेक क्षत्रपांमध्ये विभागले गेले होते आणि प्रत्येकावर एक क्षत्रप होता.
- शक्ती कमी केंद्रीकृत होती आणि एक उत्सुक दुहेरी आनुवंशिक प्रणाली पाळली गेली जिथे पिता आणि पुत्र दोघांनी एकाच वेळी एकाच राज्यावर राज्य केले.

कला आणि संस्कृती

- मोठ्या प्रमाणावर, पाच वेगवेगळ्या देशांमध्ये भिन्नता, प्रत्येकाची अनोखी कला, संस्कृती आणि वारसा असलेल्या, नवीन संस्कृतीत मिसळण्याची आणि प्रक्रिया करण्याची संधी प्रदान करते.
- बौद्ध धर्माचे आणखी समृद्धीकरण. ते त्याचे सर्वात मोठे आश्रयदाते होते आणि त्यांनी काश्मीरमध्ये चौथी बौद्ध परिषदही बोलावली होती. बौद्ध धर्माच्या महायान सिद्धांताला तेथे अंतिम स्वरूप देण्यात आले.
- बौद्ध धर्माचा प्रभाव असूनही, अनेक राज्यकर्त्यांनी विष्णूची पूजा केली. संस्कृत कला आणि साहित्यालाही त्यांनी संरक्षण दिले.
- कनिष्काच्या दरबारात पार्श्व, वसुमित्र, अश्वघोष, नागार्जुन, चरक आणि मथरा या विद्वानांचे यजमान होते.
- अश्वघोष हे बुद्धचरित आणि सौंदरानंद (प्रसिद्ध संस्कृत काव्य) चे लेखक आहेत.
- कुशाण राजवटीत मथुरेतील प्रसिद्ध कला आणि वास्तुकला शाळा उदयास आली आणि तिला महत्त्व प्राप्त झाले. त्यांनी गांधार कला विद्यालयालाही संरक्षण दिले.
- मथुरा स्कूल ऑफ आर्टमध्ये लाल वाळूचा दगड वापरला गेला. त्यातून बुद्ध, महावीर यांच्या दगडी प्रतिमा तयार झाल्या. तथापि, कनिष्काच्या मस्तक नसलेल्या ताठ पुतळ्यासाठी प्रसिद्ध आहे.
- कुशाणांनी लांब पगड्या आणि शेरवानी भारतीय परिधान संस्कृतीसाठी विकत घेतल्या. लांब कोट परिधान केलेल्या परदेशी घोडेस्वारांची चित्रे आणि टेराकोटा आकृत्या पाहता येतात. त्यांनी हेल्मेट, टोप्या आणि शूरवीरांना वापरण्यासाठी बूट देखील विकत घेतले.

व्यापार आणि तंत्रज्ञान

- चीनमधील प्रसिद्ध रेशीम मार्ग त्यांच्या ताब्यात होता. ते इराण आणि पश्चिम आशियामधून गेले आणि त्यामुळे कुशाणांना प्रचंड उत्पन्न मिळाले. त्यांनी मार्गावर टोल आकारला.
- त्यांच्या राजवटीत मोठ्या प्रमाणात नाणी जारी करण्यात आली असून मोठा व्यापार दिसून आला.
- कुशाणांनी प्रचंड घोडदळ आणि घोड्यांच्या मोठ्या प्रमाणावर युद्धे आणि व्यापारात वापर सुरू केला. लगाम आणि खोगीरांचा वापर सर्रास करण्यात आला. उत्कृष्ट घोडेस्वारांमध्ये कुशाणांचा समावेश होता.

- मध्य आशियातील संपर्कामुळेही भारताला मोठ्या प्रमाणात सोने मिळाले. ते अल्ताई पर्वतातून आले.

Decline

- इसवी सन 350 च्या दरम्यान इराणमध्ये ससानियन सत्ता उदयास आली. याने इयान आणि पश्चिम सिंधू क्षेत्रातील कुशाणांचे स्थान बदलले. तथापि, त्यांचे शासन भारताच्या काही भागांत शंभर वर्षांहून अधिक काळ चालू राहिले. तथापि, जवळजवळ संपूर्ण भारतावर राज्य करणाऱ्या गुप्त शासकांच्या उदयाने हा अधिकार पूर्णपणे नाकारला गेला.
- तथापि, असे म्हणता येईल की हे राज्यकर्ते आपल्या संस्कृती आणि परंपरेसह ज्या प्रकारे देशात मिसळले गेले, इतर कोणत्याही कालखंडात असे विघटन आपल्याला आढळू शकत नाही. राज्यकर्त्यांनी आपल्या कला आणि वारशाने भारतीय इतिहासावर मोठी छाप सोडली. तसेच अनेक ठिकाणी सोन्याची नाणी अजूनही सापडली आहेत.

byjusexamprep.com